

Készült a Fogorvos Kollegiális Szakmai Vezetők és
a Semmelweis Egyetem Fogorvostudományi Kar
együttműködésében.

SZÁJÜREGI ONKOLÓGIAI SZŰRŐVIZSGÁLAT

(Tájékoztató és útmutató a szájüregi onkológiai szűrésről praxisközösségben dolgozó
FOGORVOSOK részére)

EPIDEMIOLOGIA

Magyarországon a leggyakoribb halálokok között a daganatok a második helyen állnak, ezen belül a szájüregből kiinduló rosszindulatú daganatos megbetegedések aránya 5%-os. Ezen rosszindulatú elváltozások okozta halálozások aránya 1960 és 2000 között hatszorosára emelkedett, ez az arány azóta sem javult.

A jelenleg is érvényben lévő sztomato-onkológiai módszertani levél¹ a szájüregi daganatos elváltozások, és daganatmegelőző állapotok korai kiszűrésére irányul.

Sokat segítene a túlélésben a korai diagnózis, de sajnos még napjainkban is a lakosság 5-10%-a soha, 50%-uk pedig csak akut panasz (fogfájás) esetén keresi fel a fogorvost, ezért a szélesebb pácienskört bevonva, a házi orvosokkal együttműködve az emelt praxisközösségek átfogó szájüregi daganatok szűrésére vonatkozó programot dolgoznak ki.

A fogászaton megjelenő páciensek sztomato-onkológiai szűrése mellett a házi orvos is kiszűri a hozzá forduló páciens szájüregi elváltozását a saját hatáskörében, és elváltozás esetén differenciáldiagnózisra továbbküldi a fogorvoshoz. A házi orvosokkal közösen végzett szűrővizsgálat célja, hogy azon rizikópácienseket is, akik a legtöbbször „fogorvos kerülők”, bevonja a sztomato-onkológiai szűrővizsgálatokba, és az esetleges kóros szájüregi elváltozásokat korai stádiumban kiszűrje, így növelve a megbetegedett páciensek túlélési arányát.

---

¹ 1973 Stomatológiai Szakmai Kollégium, EM

RIZIKÓPÁCIENS

Azok a páciensek, akik rossz szokásaik, életkörülményeik, munkájuk, szájhigiéniai állapotuk, genetikai hajlamuk, illetve általános egészségi állapotuk miatt nagyobb valószínűséggel hajlamosak szájüregi daganatok kialakulására.

Különös kockázati tényezők: dohányzás, alkoholizmus (elsősorban tömény égetett szeszitalok), fűszeres ételek italok túlzott fogyasztása, erős napsugárzás, illetve UV sugárzás (túlzott szolárium), HPV fertőzés (szexuális szokások), elhanyagolt szájhigiéné, immunszuppresszív állapot, alultápláltság, hiánybetegségek, stb..

PREVENCIÓS SZINTEK

Primer prevenció

A betegség megelőzésére irányuló tevékenységek összessége. Fontos eleme a tájékoztatás, a helyes életmódra való figyelemfelhívás, edukáció, szűrővizsgálatokon való megjelenésre ösztönzés.

Szekunder prevenció

Szűrővizsgálatok elvégzése, a rákmegelőző állapotok kiszűrése, gondozása, szakellátó helyre utalás.

Tercier prevenció

A már kialakult kóros elváltozás gyógyítása, rehabilitáció, további állapotromlás megelőzése, gondozás.

MÓDSZERTAN

A fogorvosok edukációjában szerepel az orális patológia, orális medicina, valamint szájsebészet tantárgyak, ahol megfelelő ismeretekre tesznek szert a kóros szájüregi elváltozások korai felismerésében. Ezt a tudásukat a pácienssel való első találkozásukkor, illetve az évenkénti sztomato-onkológiai szűrővizsgálatok alkalmával kamatoztatják, ahol a kóros elváltozásokat kiszűrik.

Szájüregi vizsgálat alkalmával szájterképet készít a fogorvos, ahol rögzíti a látható elváltozás helyét és méretét. A vizsgálatot a fogorvosi rendelőben az alaptálca műszereivel (tükör, szonda, csipesz), illetve a nyelv vizsgálatához gézlappal végzi.

A vizsgálatot a fogorvos a vizsgált személy külső inspekciójával kezdi, majd a nyirokcsomók áttapintása után, a száj vizsgálatára történik, amely tartalmazza a nyálmirigyek és a nyelv áttapintását is.

A szájüregben előforduló elváltozások **differenciálásánál** fontos elkülöníteni a beavatkozást nem igénylő, a fogászati beavatkozást igénylő, és a további szakellátó általi beavatkozást igénylő elváltozásokat:

- **beavatkozást nem igénylő elváltozások:** torus mandibulae, torus palati, fissurált nyelv, térképnyelv, amalgám tatoo, Fordyce
- **fogászati beavatkozást igénylő elváltozások:** A szájnyálkahártya, gingiva, parodontium gyulladással elváltozásai, fog eredetű gyulladással elváltozások következményes betegségei. Fertőző betegségek és autoimmun léziók kezelése szükséges lehet (aphta, herpes simplex)
- A további **szakellátó általi beavatkozást igénylő elváltozások** a szájüreg jóindulatú daganatai (ahol sebészeti beavatkozás szükséges), praecancerosus elváltozások, a szájüreg rosszindulatú daganatai.

Ezekben az esetekben az **alapellátó fogorvos köteles továbbküldeni a páciens** szakellátóhoz. A pontos diagnózist a szakellátó állapítja meg többek között szövettani vizsgálattal. Az alapellátás szintjén a feladatunk a kóros elváltozás kiszűrése, és magasabb progresszivitási szintű ellátóhoz irányítása.

Jóindulatú daganatok, cysták

papilloma, fibroma, lipoma, pleiomorph adenoma, haemangioma capillare, cavernosum, granuloma pyogenicum, granuloma gravidarum, epulis, parodontoma fibrosum, parodontoma gigantocellularis, mucokele, ranula

1. Potencionálisan malignus elváltozások²

(Praecancerosus laesiók és állapotok)

Leukoplakia (simplex, verrucosa, erythroleukoplakia, erythroplakia, nodularis),

Lichen (reticularis, atrophicus, exulcerans, hypertrophicus)

Sideropenia,

Cheilitis actinica chronica,

Keratoacanthoma,

Keratosiis actinica,

Glossitiis syphilitica,

Discoid lupus erythematosus,

Oraliis submucosus fibrosiis,

Xeroderma pigmentosum

2. A szájüreg rosszindulatú daganatai

- *Hám eredetű malignus daganatok:*

Alsóajak rák, nyelvrák, szájfenékrák, pofarák, ínyrák, szájpadrák

- *Mirigyhám eredetű malignus daganatok:*

Carcinoma adeonides cysticum (cylindroma), carcinoma mucoepidermoides

- *Festékes eredetű malignus daganat:*

Melanoma malignum

- *Kötőszövet eredetű malignus daganatok (sarcoma):*

Fibrosarcoma

- *Nyirokrendszer és a vérképzőszervek malignus daganatai:*

Hodgkin-lymphoma (lymphogranulomatosis maligna), Non-Hodgkin-lymphoma, akut myeloid leukaemia, akut lymphoblasztos leukaemia, akut monocytás leukaemia, krónikus myeloid és lymphoid leukaemia

---

² Speight, P.M. - Khurram, S.A. - Kujan, O.: Oral potentially malignant disorders: risk of progression to malignancy. Oral Surg Oral Med Oral Pathol Oral Radiol. 125(6):612-627, 2018

Potenciálisan malignus szájnyálkahártya léziók (Praecancerosus állapot, praecancerosus laesio) olyan morfológiailag megváltozott szövet, amelyben nagyobb valószínűséggel fejlődik ki rosszindulatú daganat (rák), mint a környező ép szövetekben. Kezelés nélkül előbb vagy utóbb valószínűleg (fakultatív praecancerosis), vagy biztosan (obligát praecancerosis) malignus daganat alakul ki.

Bár Magyarországon a szájüregi daganatmegelőző elváltozások nomenklatúrájában erősen tartja magát a „Praecancerosus lézió és állapot” felosztás, tudnunk kell, hogy az elváltozások nemzetközi meghatározása és felosztása változott.

Az új elnevezés: a **„Potenciálisan malignus szájnyálkahártya léziók”**³

Meghatározása a következő: olyan szájnyálkahártya elváltozás, melynek statisztikailag megnövekedett a rizikója a rákos elfajulásra, de a rizikó mértéke számos faktor által befolyásolt.

A leggyakoribb potenciálisan malignus szájnyálkahártya elváltozás a leukoplakia, de ide tartozik még a lichen planus, a submucosus fibrosis és az erythroplakia is. Rajtuk kívül ide sorolható a cheilitis chronica actinica, a reverse smoking okozta szájpadlézió, a discoid lupus erythematosus, a diskeratosis congenita, valamint a Fanconi anaemia.

A rizikót befolyásoló faktorok a nem, a lézió helye és típusa, a dohányzás és alkoholfogyasztás, valamint a hisztológiai képben mutatózó epiteliális diszplázia jelenléte.

Fontos megállapítások a következők:

- Ugyanazon léziók (pl. Leukoplakia) a longitudinális vizsgálatok alapján, lényegesen nagyobb rizikót jelentenek bizonyos lokalizációkban (pl: nyelv alatt), mint más területeken (bucca).
- A leukoplakia fehér léziójának túlhangsúlyozása praecancerosisként (homogén leukoplakia) elfedheti azon tényt, hogy a piros területek megjelenése a malignitás előjele (erythroleukoplakia)
- Az erythroplakia előfordulása rendkívül ritka és a talált esetek döntő többsége vagy invazív, vagy in situ carcinoma, ezért az elváltozást már az első találkozásakor inkább malignus elváltozásként kell menedzselni.

A praecancerosus állapotok, és laesiók, illetve a szájüreg rosszindulatú daganatai esetén a járási fogorvosi praxisközösségi fogorvos továbbküldi szakellátó helyre a páciens további differenciáldiagnózisra, illetve a további ellátásra, a gondozásában részt vesz.

---

³ Oral potentially malignant disorders – OPMDs

1. Jóindulatú daganatok és cysták

Papilloma:

Hám eredetű,

Ok: helyi irritáció, vírus, HPV

Fibroma:

Kötőszöveti eredetű, hámmal fedett,
kifekélyesedhet

Ok: Trauma

Lipoma:

Zsírszövet eredetű, lassan növekvő, fájdalommentes,
lokalizáció: bucca, nyelv szájfenék

Pleiomorph adenoma:

Kis nyálmirigyek daganata, leggyakrabban a
kemény szájpadon,
kezelés nélkül 25%-ban malignizálódik.

Haemangioma capillare, cavernosum:

é eredetű daganat

<p>Granuloma pyogenicum: trauma, vagy fertőzések eredetű lokalizáció: gingiva, bucca, ajak, nyelv</p>	
<p>Granuloma gravidarum: terhesség második harmadától, hormonális elváltozás, a szülés után spontán gyógyul.</p>	
<p>Parodontoma gravidarum: epulis, irritáció hatására (elálló tömés, koronaszél, fogkő)</p>	
<p>Parodontoma gigantocellulare: Környező csontot pusztítja, foglazulást okozhat, malignizálódhat.</p>	
<p>Mucocele: A kis nyálmirigyek jóindulatú daganata. Trauma hatására alakul ki.</p>	
<p>Ranula: A nyelv alatti nyálmirigy kivezető csövének mucoceleje, traumás eredetű</p>	

2. Praecancerosus elváltozások és laesiók

Leukoplakia simplex:

A szájnyálkahártya nem letörölhető, fehéres elváltozása

differenciáldiagnózis: álhártyás candida albicans (soor) (letörölhető)

Leucoplakia verrucosa:

utcakőre emlékeztető rajzolatú, alapjából kiemelkedő szürkésfehér terime. cc in situ gyakran előfordul.

Erythroleukoplakia:

elszarusodó nyálkahártya kifekélyesedik, vérezhet, vörös és fehér foltok noduláris szerkezetű lesz.

Leukoplakia nodularis:

szájzugok mögötti nyálkahártyán nodularis, kiemelkedő fehéres csomócskák noduláris alapon. cc in situ gyakran előfordul.

Erythroplakia (erythroplasia):

bársonyos felszínű, alapjából kiemelkedő vérzékeny, néha égő érzés, gyakran malignizálódik.

Lokalizáció: lágy szájpad, bucca, nyelv, szájfenék.

<p>Lichen reticularis: gyögyházfényű, szarvasagancs-szerű rajzolat (Wickham striák), leggyakrabban buccán.</p>	
<p>Lichen atrophicus: Buccán a leggyakoribb, bullosus lichen esetében a szájbán macerálódnak, alatta a nyálkahártya atrofizál, fájdalmas pirosas foltok</p>	
<p>Lichen exulcerans (erosivus): Fájdalmas, hámfosztott, álhártyás fekélyek, szélen reticularis lichen.</p>	
<p>Lichen hypertrophicus: Nyelven, dohányosoknál, plakkszerű elváltozás, buccán, és az elváltozás szélein reticularis lichen.</p>	
<p>Sideropenia: Középkorú, vashiányos nőknél gyakori, kísérő tünet: cheilitis angularis, atrophias nyelv.</p>	
<p>Cheilitis actinica chronica: erős napsugárzástól, ajkakon krónikus gyulladás, berepedezik, fájdalmas.</p>	

Keratoachantoma:

Molluscum sebaceum (keratocarcinoma) bőrön,
ajkon, 2.3 cm, fájdalomtalan, hetek alatt fejlődik ki.
Középen besüppedt szaruréteg, belső szervi
malignoma áll a háttérben.

Keratosi actinica chronica:

idős mezőgazdasági dolgozókon, UV sugárzásnak
kitett helyeken.
Háttérben HPV, immunszupresszió, immunhiányos
állapotok.
Gyakran malignizálódik.

3. Rosszindulatú daganatok

Ajakrák

Nyelvrák

Szájfenékrák

Pofarák

Ínyrák

Szájpadrák

Carcinoma mucoepidermoides

Melanoma malignum

Kaposi sarcoma

Non Hodgkin lymphoma

Leukémia

FELHASZNÁLT IRODALOM

<https://semmelweis.hu/szajsebeszet/files/2018/05/A-maxillofaci%C3%A1lis-r%C3%A9gi%C3%B3-precancerosisai.pdf>

<https://semmelweis.hu/szajsebeszet/files/2017/02/J%C3%B3indulat%C3%BA-sz%C3%A1j%C3%BCregi-daganatok-daganatszer%C5%B1-elv%C3%A1ltoz%C3%A1sok.pdf>

<http://huon.hu/2007/51/2/0095/0095a.pdf>

Szájüregi szűrővizsgálat modellprogram Magyar Onkológia 51. évfolyam 2. szám 2007.

https://semmelweis.hu/patologia1/files/2020/05/FOK-szajuregilaesiok_ZA.pdf

<https://hu.koshachek.com/articles/dohany-szajuregi-rak-a-nyelv-oralis-rakja.html>

<http://blog.bauerbela.ro/2016/10/az-ajak-pigmentes-foltjai-labialis.html>

https://hu.wikipedia.org/wiki/Akut_mieloid_leuk%C3%A9mia

BDA Occasional Paper Issue Number 6 April 2000 (Fordította: Dr. Gyenes György, adaptálta: Dr. Bánóczy Jolán, Dr. Dombi Csaba, Dr. Nagy Gábor)

Dr. Bánóczy Jolán, Dr. Nagy Gábor: Szájüregi daganatok
A Magyar Fogorvos Onkológiai különszáma Bp. 2002.

Dr. Bánóczy Jolán, Dr. Dombi Csaba, Dr. Nagy Gábor: A szájüregi daganatok szűrővizsgálata a fogorvosi rendelőben - Ladino Kft. Bp. 2002.

Dr. Dombi Csaba: A száj nyálkahártyájának vizsgálata. Stomatoonkológiai szűrés. Szájbetegségek felismerése. Kockázati tényezők a szájüregi rákok kialakulásában
<https://slidetodoc.com/a-szj-nylkahtyjnak-vizsglata-stomatoonkolgiai-szrs-szjbetegsgek-felismerse/>

Dr. Bogdán Sándor, Dr. Németh Zsolt, Dr. Szabó György: A szájüregi daganatok megelőzése, szűrése Hippocrates, 2010. 2010:1: p79-83

Dr. Bogdán Sándor, Dr. Németh Zsolt: A leukoplákiák jelentősége a szájüregi daganatok etiopatogenezisében Dental Hírek, 2011. 15(1): p28-30

Dr. Bogdán Sándor, Dr. Németh Zsolt: Az eritroplákia jelentősége a szájüregi daganatok etiopatogenezisében Dental Hírek, 2011. 15(2): p34-36.

Dr. Bogdán Sándor, Dr. Németh Zsolt: Festékes anyajegyek az arcon és a szájüregben Dental Hírek, 2011. 15(3): p26-32.

Dr. Németh Zsolt, Dr. Ujpál Márta, Lányi Sz.: Melanoma malignum a szájüregben Dental Hírek, 2010. 2010(1): p34-35

Dr. Bogdán Sándor, Dr. Németh Zsolt: A humán papillómavírus és a szájüregi daganatok Dental Hírek, 2010. 2010(6): p36-38

Dr. Barabás József, Dr. Bogdán Sándor, Dr. Németh Zsolt, Nagy A., Vannai A.: Report of a rare case of tongue cancer in childhood Orvosi hetilap, 2010. 151(11): p462-4

Halálzási arány fej-nyak daganatokban (WHO 2017) 48/1997.(XII.17) NM rendelet

SZÁJÜREGI DAGANATOK SZŰRŐVIZSGÁLATA

A SZÁJÜREGI RÁK ÉS DAGANATMEGELŐZŐ ÁLLAPOTOK FELISMERÉSE

(Szájüregi onkológiai kérdőív kitöltése, kiértékelése, az eredmény rögzítése,
praxisközösségben dolgozó FOGORVOSOK részére)

Név	
TAJ	
Születési idő	
Életkor	
Vizsgálatot végző neve	
Vizsgálat dátuma	

Elváltozás	van	nincs
nyirokcsomók duzzanata		
nyálmirigyek duzzanata		
arc-és a nyak területén kóros szín- és/ vagy méretbeli eltérés		
szájnyálkahártya elszíneződései, megvastagodása		
szárazság vagy rekedtség érzése a torokban		
rágási-és nyelési nehezítettség		
fülbe sugárzó fájdalom		
korlátozott nyelv-, vagy állkapocsmozgás		
a nyelv vagy egyéb szájterületek érzéketlensége		
állkapocs duzzanata, mely a fogsorok mozgását gátolja		

Írjon X-t a négyzetbe, ha elváltozás van!

A VIZSGÁLANDÓ TERÜLETEK:

Extraoralis vizsgálat:

Nyirokcsomók	
Ajkak	
Az arc és a nyak bőre	

Intraoralis vizsgálat:

Alsó ajkak belfelülete, áthajlás, íny	
Felső ajkak belfelülete, áthajlás, íny	
Bal oldali orcai nyálkahártya	
Jobb oldali orcai nyálkahártya	
Nyelvhát	
Baloldali nyelvészél	
Jobboldali nyelvészél	
A nyelv alsó felszíne	
Szájfenék	
Szájpad (kemény, lágy)	
Garat (oropharynx)	

Ha szakellátó általi beavatkozást igénylő elváltozás(ok) van(nak)

- a szájüreg jóindulatú daganatai (ahol sebészeti beavatkozás szükséges),
- praecancerosus elváltozások,
- a szájüreg rosszindulatú daganatai

az alapellátó fogorvos köteles továbbküldeni a páciensét szakellátóhoz!

	igen	nem
Beutalás történt szájsebészeti szakrendelésre az elváltozás leírásával		
Beutalás történt onkológiai szakrendelésre		
Ismételt szűrővizsgálatra visszarendelve		

Mikorra lett visszarendelve?	
------------------------------	--